

ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๖๓ เรื่องให้ผู้ตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ต้องรู้และเข้าใจ

มาตรา ๖๕ แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม บัญญัติให้สหกรณ์ จัดให้มีการทำบัญชีตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด ให้ถูกต้องตามความเป็นจริง และมาตรา ๖๖ วรรคสอง บัญญัติให้งบการเงินประจำปีต้องเป็นไปตามแบบที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด นายทะเบียนสหกรณ์จึงมีคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ที่ ๓/๒๕๖๒ ลงวันที่ ๑๕ กรกฎาคม ๒๕๖๒ มอบอำนาจให้อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ พนักงานเจ้าหน้าที่ กำหนดระบบบัญชี ตลอดจนสมุดและแบบรายงานต่าง ๆ ที่สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรต้องยื่นต่อนายทะเบียนสหกรณ์ รวมทั้งแบบการทำบัญชีและแบบพิมพ์อื่น ๆ ที่ต้องใช้ในการปฏิบัติการตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม อธิบดีกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ พนักงานเจ้าหน้าที่ผู้รับมอบอำนาจจากนายทะเบียนสหกรณ์จึงมีอำนาจกำหนดระบบบัญชี รวมทั้งแบบและรายการต่าง ๆ ที่สหกรณ์ ชุมนุมสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกรต้องจัดทำ เพื่อเสนอต่อนายทะเบียนสหกรณ์ตามที่กฎหมายกำหนด

ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๖๓ กำหนดขึ้นโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีปฏิบัติที่ชัดเจนเกี่ยวกับการบันทึกบัญชีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร เพื่อให้การแสดงข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงิน ผลการดำเนินงานในงบการเงินของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีข้อมูลทางการเงินที่ถูกต้อง ครบถ้วน ไม่มีการละเว้นการแสดงผล หรือการแสดงผลข้อมูลที่ขัดต่อข้อเท็จจริง โดยระเบียบฯ นี้ ได้ยกเลิกระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๖๐ ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยสินทรัพย์ที่สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรได้รับบริจาคหรืออุดหนุน พ.ศ. ๒๕๔๗ ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตัดสินค้าขาดบัญชี พ.ศ. ๒๕๔๖ ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตัดจำหน่ายหนี้สูญจากลูกหนี้ พ.ศ. ๒๕๔๖ ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตัดเงินสดขาดบัญชี พ.ศ. ๒๕๔๖ ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการจัดชั้นคุณภาพลูกหนี้เงินกู้และการเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ พ.ศ. ๒๕๔๔ และระเบียบกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๓๓ ทำให้วิธีปฏิบัติทางบัญชีที่เกี่ยวข้องกับระเบียบฯ ดังกล่าว ต้องถูกยกเลิกไปโดยปริยาย จึงจำเป็นต้องกำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติทางบัญชีในเรื่องดังกล่าวใหม่ ให้สอดคล้องกับสถานการณ์และมาตรฐานการรายงานทางการเงินที่เปลี่ยนแปลงไป โดยระเบียบฯ นี้ ได้รวบรวมวิธีปฏิบัติทางบัญชีที่เกี่ยวข้องกับการดำเนินกิจการของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรทั้งหมด มารวมไว้ด้วยกัน ทำให้สามารถศึกษาเพื่อทำความเข้าใจวิธีปฏิบัติทางบัญชีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร ทั้งระบบได้โดยง่าย และสะดวกในการสืบค้น

ระเบียบฯ นี้กำหนดให้มีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศในราชกิจจานุเบกษาเป็นต้นไป ราชกิจจานุเบกษาได้ออกประกาศเผยแพร่ระเบียบฯ นี้ เมื่อวันที่ ๙ ตุลาคม ๒๕๖๓ เป็นผลให้นับแต่วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๖๓ เป็นต้นไป การจัดทำบัญชีและงบการเงินประจำปีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรต้องถือปฏิบัติตามระเบียบฯ นี้

ทำไม ? ผู้ตรวจสอบกิจการสหกรณ์จึงต้องศึกษาและทำความเข้าใจระเบียบฯ นี้ เหตุผลเพราะว่า ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการตรวจสอบกิจการของสหกรณ์ ที่กำลังอยู่ระหว่างการปรับปรุงแก้ไขใหม่ เพื่อให้สอดคล้องกับมาตรา ๕๓ แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม

ได้กำหนดให้ผู้ตรวจสอบกิจการมีหน้าที่ต้องตรวจสอบการดำเนินงานทั้งปวงของสหกรณ์ทั้งด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการเงินการบัญชี และด้านปฏิบัติการในการดำเนินธุรกิจตามที่กำหนดไว้ในข้อบังคับของสหกรณ์ รวมถึงการประเมินผลการควบคุมภายใน การรักษาความปลอดภัยของข้อมูลสารสนเทศของสหกรณ์ ดังนั้น ผู้ตรวจสอบกิจการจึงต้องตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกบัญชีและการจัดทำงบการเงินของสหกรณ์ ว่าถูกต้องเป็นไปตามแบบและรายการที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด หรือไม่ รวมทั้งผู้ตรวจสอบกิจการต้องประเมินระบบการควบคุมภายในของสหกรณ์ เพื่อให้มั่นใจได้ว่า การบันทึกบัญชี รายงานทะเบียนและเอกสารต่าง ๆ ของสหกรณ์มีเอกสารประกอบการบันทึกบัญชีถูกต้อง สมบูรณ์และครบถ้วน จึงเป็นหน้าที่ที่ผู้ตรวจสอบกิจการต้องศึกษาและทำความเข้าใจระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๖๓ เพื่อใช้ประกอบในการปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการของผู้ตรวจสอบกิจการเพื่อให้ความเชื่อมั่น เพิ่มคุณค่าและปรับปรุงการปฏิบัติงานของสหกรณ์ให้ดีขึ้น ซึ่งจะช่วยให้สหกรณ์ดำเนินงานด้วยความโปร่งใส เป็นไปตามหลักการสหกรณ์ บรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ตามที่กำหนดไว้

ระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์และกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๖๓ แบ่งเป็น ๔ หมวด ประกอบด้วย หมวด ๑ บททั่วไป หมวด ๒ บัญชีที่สำคัญของสหกรณ์ แยกเป็นส่วนสินทรัพย์ หนี้สิน ทุนของสหกรณ์ รายได้ ค่าใช้จ่าย หมวด ๔ งบการเงินของสหกรณ์ และหมวด ๕ การเปิดเผยข้อมูล และบทเฉพาะกาล รวมทั้งสิ้น ๘๘ ข้อ โดยมีสาระสำคัญที่ผู้ตรวจสอบกิจการต้องรู้และเข้าใจ ดังนี้

๑. หมวด ๑ บททั่วไป หมวดนี้กล่าวถึงเรื่องทั่ว ๆ ไป ที่จำเป็นต้องกำหนดไว้ เพื่อให้หลักเกณฑ์ในบันทึกบัญชีทุกรายการเป็นไปในแนวทางเดียวกัน เช่น

๑.๑ กำหนดให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์มีหน้าที่รับผิดชอบในการจัดทำบัญชีและงบการเงินตามแบบและรายการที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนดให้ถูกต้องตามความเป็นจริงภายใต้การดำเนินงานต่อเนื่องของสหกรณ์ คำว่า “การดำเนินงานต่อเนื่อง” หมายความว่า สหกรณ์และกลุ่มเกษตรกรมีวัตถุประสงค์ที่จะดำเนินงานอย่างต่อเนื่องโดยไม่มีกำหนด หรือไม่ตั้งใจจะเลิกกิจการในรอบบัญชีนั้น ดังนั้น ในกรณีที่สหกรณ์มีความตั้งใจที่จะเลิกกิจการในปีบัญชีใด อาจละเว้นไม่ต้องบันทึกบัญชีและจัดทำงบการเงินตามแบบและรายการตามที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้ ได้

๑.๒ กำหนดให้สหกรณ์บันทึกบัญชีโดยใช้เกณฑ์คงค้าง คือ การบันทึกรายได้หรือค่าใช้จ่ายที่เกิดขึ้นในงวดบัญชีใดก็ให้บันทึกเป็นรายได้หรือค่าใช้จ่ายที่เกิดรายการนั้น ตามสิทธิเรียกร้องหรือเกิดภาระผูกพันที่ต้องจ่าย และการบันทึกรายการบัญชีต้องมีเอกสารประกอบการลงบัญชีถูกต้อง สมบูรณ์ ครบถ้วน

๑.๓ กำหนดให้สหกรณ์รับรู้รายการสินทรัพย์ หนี้สิน รายได้ และค่าใช้จ่ายตามเกณฑ์การรับรู้รายการ ซึ่งเกณฑ์การรับรู้รายการ หมายถึง การรวมรายการเข้าเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงินหากรายการนั้นเป็นไปตามนิยามขององค์ประกอบและเข้าเกณฑ์ และเงื่อนไขว่า ต้องมีความเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ที่ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตของรายการดังกล่าวจะเข้าหรือออกจากสหกรณ์

หลักเกณฑ์ข้อนี้เป็นการพิจารณาถึงความน่าจะเป็นของระดับความแน่นอนที่ประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในอนาคตของรายการคาดว่าจะเข้าหรือออกจากสหกรณ์ โดยระดับความน่าจะเป็นในที่นี้หมายถึง ความเป็นไปได้ที่รายการหรือเหตุการณ์ทางบัญชีนั้นจะเกิดขึ้น และสามารถที่จะวัดราคามูลค่าของรายการนั้นได้อย่างน่าเชื่อถือ โดยอาจพิจารณาได้จากเอกสารหลักฐานที่น่าเชื่อถือ ซึ่งระบุรายการนั้นไว้อย่างแน่นอน เช่น มีข้อตกลง หรือมีสัญญาที่ระบุชัดเจน สหกรณ์จึงจะรับรู้รายการในงบการเงินได้

๑.๔ กำหนดให้สหกรณ์ใช้เกณฑ์การวัดมูลค่ารายการ เพื่อกำหนดจำนวนที่เป็นตัวเงินที่จะรับรู้องค์ประกอบของงบการเงิน ซึ่งเกณฑ์ในการวัดมูลค่าในระเบียบนี้ ประกอบด้วย (๑) ราคาทุน ซึ่งหมายถึง จำนวนเงินที่จ่ายเพื่อซื้อสินทรัพย์นั้น หรือมูลค่ายุติธรรมของสิ่งของที่นำไปแลกเปลี่ยนสินทรัพย์มา ณ วันที่เกิดรายการ (๒) มูลค่ายุติธรรม หมายถึง จำนวนเงินที่ผู้ซื้อหรือผู้ขายตกลงแลกเปลี่ยนสินทรัพย์หรือจ่ายชำระหนี้กันในขณะที่ทั้งสองฝ่ายมีความรอบรู้และเต็มใจในการแลกเปลี่ยน และสามารถต่อรองราคากันได้อย่างเป็นอิสระในลักษณะของผู้ที่ไม่มีความเกี่ยวข้องกัน (๓) มูลค่าสุทธิที่จะได้รับ หมายถึง ราคาที่คาดว่าจะขายได้ ตามลักษณะปกติของการประกอบธุรกิจหักด้วยประมาณการต้นทุนในการผลิตสินค้าให้เสร็จและต้นทุนที่ต้องจ่ายไปเพื่อให้ขายสินค้านั้นได้

๑.๕ กำหนดให้สหกรณ์เก็บรักษาสมุดบัญชีและเอกสารประกอบการลงบัญชีไว้ที่สำนักงานสหกรณ์ไม่น้อยกว่า ๕ ปี นับแต่วันที่ผู้สอบบัญชีได้แสดงความเห็นต่องบการเงินของสหกรณ์แล้ว

เมื่อผู้ตรวจสอบกิจการรู้และเข้าใจหลักเกณฑ์ในการบันทึกการบัญชีและเกณฑ์การรับรู้รายการตามที่กล่าวมาข้างต้นแล้ว จะทำให้ผู้ตรวจสอบกิจการสามารถตรวจสอบ ประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า การจัดทำบัญชีและงบการเงินของสหกรณ์ใช้เกณฑ์คงค้าง มีเอกสารประกอบการบันทึกบัญชีถูกต้อง สมบูรณ์ ครบถ้วน การรับรู้และการวัดมูลค่ารายการสินทรัพย์ หนี้สิน ทุนของสหกรณ์ รายได้ และค่าใช้จ่ายเป็นไปตามเกณฑ์การรับรู้รายการ และเกณฑ์การวัดมูลค่าตามระเบียบนี้

๒. หมวด ๒ บัญชีที่สำคัญของสหกรณ์ แบ่งออกเป็น ๕ ส่วนที่สำคัญ ดังนี้

๒.๑ ส่วนที่ ๑ สินทรัพย์ กำหนดให้สหกรณ์บันทึกการบัญชีสินทรัพย์ที่มีตัวตนหรือไม่มีตัวตนอันมีมูลค่า ที่อยู่ในความควบคุมของสหกรณ์ และคาดว่าจะได้รับประโยชน์เชิงเศรษฐกิจจากสินทรัพย์นั้นในอนาคตไว้ในบัญชีสินทรัพย์

การบันทึกการบัญชีสินทรัพย์ที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้ ได้แก่

(๑) รายการเงินสด กำหนดให้สหกรณ์บันทึกการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับเงินสดในวันที่เกิดรายการนั้น สำหรับรายการอื่น ๆ ที่ไม่เกี่ยวกับเงินสดให้บันทึกการบัญชีภายในสามวันนับแต่วันที่เกิดรายการนั้น

กำหนดวิธีปฏิบัติทางบัญชีกรณีที่มีเงินสดขาดหรือเกินบัญชี ให้สหกรณ์แยกบัญชีเงินสดขาดบัญชีออกจากบัญชีเงินสด และให้บันทึกบัญชีค่าเผื่อเงินสดขาดบัญชีเต็มจำนวนหากไม่มีผู้รับผิดชอบ แต่หากสหกรณ์มีเงินสดเกินบัญชีให้ปรับปรุงบัญชีเงินสดให้เท่ากับจำนวนเงินสดที่ตรวจนับได้ และบันทึกจำนวนเงินสดที่เกินว่าบัญชีเงินสด ไว้ในบัญชีเงินสดเกินบัญชี และให้เปิดเผยข้อมูลเงินสดขาดบัญชีไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินด้วย

ดังนั้น ในการตรวจสอบรายการเงินสด ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมิน และให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับเงินสดในวันที่เกิดเหตุการณ์ที่เกี่ยวข้องกับเงินสด สหกรณ์มีการตรวจนับเงินสดคงเหลือในมือทุกสิ้นวันทำการ กรณีมีเงินสดขาดหรือเกินบัญชีได้ปฏิบัติตามระเบียบฯ นี้ และกรณีที่มีเงินสดขาดบัญชี สหกรณ์ได้แสดงรายละเอียดการดำเนินการเกี่ยวกับเงินสดขาดบัญชีไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินครบถ้วนแล้ว

(๒) รายการเงินฝากธนาคาร กำหนดให้สหกรณ์บันทึกการการเงินฝากธนาคารทุกรายการและรายการสลากของธนาคารทุกประเภทไว้ในบัญชีเงินฝากธนาคาร และให้เปิดเผยข้อมูลเงื่อนไข หรือภาระผูกพันที่เกี่ยวข้องกับเงินฝากธนาคารไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินให้ครบถ้วน

ดังนั้น ในการตรวจสอบรายการเงินฝากธนาคาร ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมิน และให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกรายการที่เกี่ยวข้องกับเงินฝากธนาคารครบถ้วน ทุกประเภท และได้เปิดเผยรายการเกี่ยวกับเงื่อนไขหรือภาระผูกพันของเงินฝากดังกล่าวไว้ ครบถ้วน ถูกต้องเป็นไปตามระเบียบฯ นี้

(๓) รายการเงินฝากสหกรณ์อื่น กำหนดให้สหกรณ์บันทึกรายการนำเงินไปฝาก สหกรณ์ หรือชุมนุมสหกรณ์ไว้ในบัญชีเงินฝากสหกรณ์อื่น แต่หากมีเหตุอันเชื่อได้ว่า สหกรณ์หรือชุมนุม สหกรณ์ผู้รับฝากไม่สามารถจ่ายเงินฝากได้ครบถ้วนเต็มตามจำนวนที่ฝากไว้ ให้สหกรณ์ผู้ฝาก พิจารณาประมาณการค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญ ภายใต้เงื่อนไข ดังนี้

(๑) กรณีเป็นเงินฝากที่มีกำหนดระยะเวลาการถอนคืน เมื่อครบกำหนดการถอนคืน เงินฝากแล้ว แต่สหกรณ์ผู้รับฝากไม่มีการจ่ายเงินฝากตามสัญญา สหกรณ์ผู้ฝากต้องประมาณ การค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญเต็มตามจำนวนที่ถอนคืนไม่ได้

ตัวอย่าง สหกรณ์ ก. มีบัญชีสิ้นสุดวันที่ ๓๑ ธันวาคม ฝากเงินชุมนุมสหกรณ์ อ. จำนวน ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ข้อกำหนดการจ่ายเงินรับฝาก ทุก ๆ ปี ปีละ ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท ตั้งแต่ ทำสัญญาฝากเงิน ชุมชนสหกรณ์ อ. จ่ายคืนเงินรับฝากพร้อมดอกเบี้ยทุก ๆ วันสิ้นปีบัญชีของชุมนุม สหกรณ์ อ. แต่ปรากฏว่า ในปีบัญชีสิ้นสุดวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓ ชุมชนสหกรณ์ อ. ไม่สามารถจ่ายเงินฝากให้สหกรณ์ ก. ได้ ในวันสิ้นปีทางบัญชี ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๓ สหกรณ์ ก. ต้องบันทึกบัญชีค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญ จำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งบัญชีนี้ถือเป็น บัญชีปรับมูลค่า โดยแสดงเป็นรายการหักออกจากบัญชีเงินฝากสหกรณ์อื่น และบัญชีเงินฝากสหกรณ์อื่น สงสัยจะสูญ จำนวน ๒,๐๐๐,๐๐๐ บาท ถือเป็นค่าใช้จ่าย

หากในปีต่อมาชุมนุมสหกรณ์ อ. สามารถคืนเงินฝากได้ครบตามสัญญา ให้สหกรณ์ ก. ปิดบัญชีค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญ และบันทึกรายการเงินฝากสหกรณ์อื่น สงสัยจะสูญไว้ในวงเล็บ เพื่อเป็นการลดยอดค่าใช้จ่าย

(๒) กรณีเป็นเงินฝากที่ไม่มีกำหนดระยะเวลาการถอนคืน แต่สหกรณ์ผู้รับฝาก มีผลการดำเนินงานขาดทุนสะสมเกินกึ่งหนึ่งของทุนเรือนหุ้น และงบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์ผู้รับฝาก แสดงข้อมูลให้เห็นว่า ไม่มีเงินทุนหมุนเวียนเพียงพอที่จะจ่ายเงินฝากได้ ให้สหกรณ์ผู้ฝากบันทึกค่าเผื่อ เงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญเต็มจำนวนเงินรับฝาก แต่หากสหกรณ์ผู้รับฝากอยู่ระหว่างการจัดทำแผน ปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์ สหกรณ์ผู้ฝากสามารถทยอยตั้งค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญ ตามระยะเวลาที่กำหนดไว้ในแผนปรับปรุงการดำเนินงานได้ หรือหากงบแสดงฐานะการเงินของสหกรณ์ ผู้รับฝากไม่ปรากฏผลขาดทุนสะสมแล้ว หรือสหกรณ์ผู้รับฝากเงินได้รับคืนเงินฝากแล้ว ให้สหกรณ์ผู้ฝาก ระงับการบันทึกค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญ

ตัวอย่าง สหกรณ์ ก. จำกัด มียอดเงินฝากชุมนุมสหกรณ์ อ. จำกัด คงเหลือ ณ วันสิ้นปีบัญชีสิ้นสุดวันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๒ จำนวน ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ไม่มีข้อกำหนดระยะเวลา การจ่ายเงิน โดยชุมนุมสหกรณ์ อ. จ่ายดอกเบี้ยทุก ๆ วันสิ้นปีบัญชีของชุมนุมสหกรณ์ อ. แต่ปรากฏว่า ในปีบัญชีสิ้นสุดวันที่ ๓๐ กันยายน ๒๕๖๓ งบแสดงฐานะการเงินของชุมนุมสหกรณ์ อ. มียอดขาดทุน สะสมเกินกึ่งหนึ่งของทุนเรือนหุ้น และเมื่อพิจารณาจากเงินทุนหมุนเวียนของชุมนุมสหกรณ์แล้ว เห็นว่า ไม่สามารถจ่ายเงินฝากให้สหกรณ์ ก. ได้อย่างแน่นอน ในวันสิ้นปีทางบัญชี สหกรณ์ ก. ต้องบันทึกบัญชี ค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญเต็มจำนวน แม้จะไม่มีคำสั่งจะถอนเงินฝากดังกล่าวก็ตาม

แต่หากชุมนุมสหกรณ์ อ. จัดทำแผนการปรับปรุงการดำเนินงานเสนอนายทะเบียนสหกรณ์ และนายทะเบียนสหกรณ์เห็นชอบหรือมีคำสั่งให้ชุมนุมสหกรณ์ อ. ทำแผนปรับปรุงการดำเนินงาน โดยแผนฯ ดังกล่าว จะจ่ายคืนเงินฝากให้แก่สหกรณ์ ก. ภายในเวลา ๕ ปี สหกรณ์ ก. สามารถทยอยการตั้งค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญเสียได้ตามแผนปรับปรุงการดำเนินงาน ดังนั้น ในปีบัญชี ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๓ สหกรณ์ ก. สามารถบันทึกบัญชีค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญเสีย ๔,๐๐๐,๐๐๐ ล้านบาท ได้โดยไม่ต้องตั้งเต็ม จำนวน ๒๐,๐๐๐,๐๐๐ บาท ซึ่งบัญชีนี้ถือเป็นบัญชีปรับมูลค่า โดยแสดงเป็นรายการหักออกจากบัญชีเงินฝากสหกรณ์อื่น และบันทึกบัญชีเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญเสีย จำนวน ๔,๐๐๐,๐๐๐ บาท ถือเป็นค่าใช้จ่าย

หากในปีต่อมาชุมนุมสหกรณ์ อ. สามารถดำเนินงานได้ตามแผนปรับปรุงการดำเนินงานของสหกรณ์ ทำให้งบแสดงฐานะการเงินไม่ปรากฏผลขาดทุนสะสมแล้ว สหกรณ์ ก. สามารถระงับการบันทึกบัญชีค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญเสียได้ และถ้าชุมนุมสหกรณ์ อ. คืนเงินฝากได้ทั้งหมด ให้สหกรณ์ ก. โอนปิดบัญชีค่าเผื่อเงินฝากอื่นสงสัยจะสูญเสีย และบันทึกเงินฝากอื่นสงสัยจะสูญเสียไว้ในวงเล็บ เพื่อเป็นการลดยอดค่าใช้จ่ายในงวดบัญชีที่ได้รับเงินฝากคืนทั้งหมด

ดังนั้น ในการตรวจสอบรายการเงินฝากสหกรณ์อื่น ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกรายการที่เกี่ยวข้องกับเงินฝากสหกรณ์อื่น ครบถ้วน และมีการประมาณการค่าเผื่อเงินฝากสหกรณ์อื่นสงสัยจะสูญเสีย เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้ โดยสหกรณ์ได้เปิดเผยรายการเกี่ยวกับเงื่อนไขหรือภาระผูกพันของเงินฝากสหกรณ์อื่นและการถอนคืนไม่ได้ไว้ครบถ้วน ถูกต้องเป็นไปตามระเบียบฯ นี้

(๔) รายการเงินลงทุน ในกรณีที่สหกรณ์นำเงินไปลงทุนตามมาตรา ๖๒ (๓) ชื่อหลักทรัพย์ของรัฐบาลหรือรัฐวิสาหกิจ (๔) ชื่อหุ้นของธนาคารที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางการเงินแก่สหกรณ์ (๕) ชื่อหุ้นของชุมนุมสหกรณ์หรือสหกรณ์อื่น (๖) ชื่อหุ้นของสถาบันที่ประกอบธุรกิจอันทำให้เกิดความสะดวกหรือส่งเสริมความเจริญแก่กิจการของสหกรณ์ โดยได้รับความเห็นชอบจากนายทะเบียนสหกรณ์ และ (๗) ฝากหรือลงทุนอย่างอื่นตามที่คณะกรรมการพัฒนาการสหกรณ์แห่งชาติกำหนด ให้สหกรณ์บันทึกบัญชีเงินลงทุนดังกล่าว ตามลักษณะของเงินลงทุนดังนี้

๑. เงินลงทุนทั่วไป หมายถึง เงินลงทุนในตราสารหนี้และตราสารทุน ประเภทที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาด โดยแยกเป็นเงินลงทุนระยะสั้น หรือระยะยาว เช่น การซื้อหุ้นชุมนุมสหกรณ์ ชื่อตัวสัญญาใช้เงินที่ออกโดยชุมนุมสหกรณ์ เป็นต้น

๒. ตราสารหนี้ หมายถึง เงินลงทุนในหลักทรัพย์ที่มีสัญญาแสดงว่า ผู้ออกตราสารมีภาระผูกพันทั้งทางตรงและทางอ้อมที่จะต้องจ่ายเงินสดหรือสินทรัพย์อื่นให้แก่ผู้ถือตราสารตามจำนวนและเงื่อนไขที่ได้กำหนดไว้ โดยชัดเจนหรือโดยปริยาย เช่น พันธบัตรรัฐบาล หุ้นกู้ เป็นต้น

๓. ตราสารทุน หมายถึง เงินที่สหกรณ์นำไปลงทุนในหุ้นของกิจการที่อยู่ในความต้องการของตลาด

๔. กองทุน หมายถึง การนำเงินไปฝากให้บริษัทหลักทรัพย์จัดการกองทุนที่มีฐานะเป็นนิติบุคคลที่ตั้งเป็นกองทุนขึ้นมา โดยมีผู้จัดการกองทุนที่เป็นมืออาชีพนำเงินไปลงทุนในสินทรัพย์ต่าง ๆ ตามนโยบายของแต่ละกองทุนให้ได้รับผลตอบแทนแล้วนำมาเฉลี่ยคืนให้แก่ผู้ลงทุนแต่ละรายตามสัดส่วน

ที่ลงทุน โดยบริษัทจะต้องมีนโยบายนำเงินไปลงทุนตามมาตรา ๖๒ แห่งพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. ๒๕๔๒ และที่แก้ไขเพิ่มเติม ได้แก่ กองทุนรวม กองทุนส่วนบุคคล

(๔.๑) ให้สหกรณ์จัดประเภทเงินลงทุนตามเกณฑ์การวัดมูลค่า เป็น ๒ กลุ่ม ได้แก่ (๑) เงินลงทุนที่อยู่ในความต้องการของตลาด หมายถึง หลักทรัพย์หรือเงินลงทุนอื่นที่มีการซื้อขายในตลาดที่มีสภาพคล่อง ได้แก่ หลักทรัพย์เพื่อขาย และตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนด และ (๒) เงินลงทุนที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาด

(๔.๒) ให้สหกรณ์บันทึกต้นทุนของเงินลงทุน ด้วยเงินที่จ่ายทั้งสิ้นเพื่อให้ได้มาซึ่งเงินลงทุนนั้น แต่ไม่รวมถึงส่วนเกินหรือส่วนลดของตราสารหนี้

(๔.๓) ให้สหกรณ์บันทึกการด้อยค่าของเงินลงทุน ดังนี้

(๑) ให้สหกรณ์บันทึกการด้อยค่าของตราสารหนี้ที่จะถือจนครบ เมื่อเป็นไปได้ค่อนข้างแน่ว่า จะไม่สามารถเรียกเก็บเงินต้นและดอกเบี้ยตามที่ระบุไว้ในสัญญาได้ การคำนวณรายการขาดทุนจากการด้อยค่าของตราสารหนี้ที่จะถือจนครบกำหนด ให้คำนวณผลต่างระหว่างมูลค่าตามบัญชีกับราคาตลาดของตราสารหนี้ โดยสหกรณ์ต้องบันทึกรายการขาดทุนจากการด้อยค่าทันทีที่เงินลงทุนเกิดการด้อยค่า และต้องรับรู้รายได้จากตราสารหนี้ในอัตราดอกเบี้ยที่แท้จริงตามสัญญาเดิม

(๒) ให้สหกรณ์บันทึกการด้อยค่าของหลักทรัพย์เพื่อขายที่อยู่ในความต้องการของตลาด เมื่อมีหลักฐานสนับสนุนว่ากิจการที่ออกหลักทรัพย์กำลังประสบปัญหาทางการเงินหรือกิจการที่ออกหลักทรัพย์มีผิดนัดชำระหนี้หรือผิดเงื่อนไขในสัญญา หรือมีความเป็นไปได้สูงที่กิจการผู้ออกหลักทรัพย์จะล้มละลาย หรือฟื้นฟูกิจการหรือหลักทรัพย์นั้น ไม่มีการซื้อขายในตลาดที่มีสภาพคล่องอีกต่อไป โดยสหกรณ์ต้องบันทึกการด้อยค่าทันทีที่มีหลักฐานสนับสนุนว่า หลักทรัพย์นั้นด้อยค่า

(๓) ให้สหกรณ์บันทึกการด้อยค่าของเงินลงทุนทั่วไป เมื่อมีข้อมูลแสดงให้เห็นว่ามูลค่าตามบัญชีของเงินลงทุนทั่วไปสูงกว่ามูลค่าที่คาดว่าจะได้รับคืน เช่น สหกรณ์จะบันทึกการด้อยค่าของหุ้นชุมนุมสหกรณ์ เมื่อปรากฏว่า งบแสดงฐานะการเงินของชุมนุมสหกรณ์ ได้แสดงมูลค่าต่อหุ้นไว้ต่ำกว่ามูลค่าต่อหุ้นที่กำหนดไว้ในข้อบังคับ โดยสหกรณ์ต้องบันทึกขาดทุนจากการด้อยค่าของเงินลงทุนทันทีที่มีหลักฐานสนับสนุนว่าเงินลงทุนนั้นด้อยค่า

(๔.๔) ให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลนโยบายการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับการวัดมูลค่าเงินลงทุน การคำนวณต้นทุนของเงินลงทุนและการเปลี่ยนแปลงมูลค่าเงินลงทุนไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน รวมถึงข้อมูลของหน่วยลงทุนแต่ละหน่วยตามมูลค่ายุติธรรม ราคาทุน หรือราคาทุนตัดจำหน่าย และต้องเปิดเผยราคาทุนรวมของเงินลงทุนบวกหรือหักด้วยค่าเพื่อปรับมูลค่าเงินลงทุน แยกเป็นเงินลงทุนที่อยู่ในความต้องการของตลาด เงินลงทุนที่ไม่อยู่ในความต้องการของตลาด และแยกตามระยะเวลาการถือครองว่าเป็นเงินลงทุนระยะสั้นหรือระยะยาว ข้อมูลเกี่ยวกับกำไร (ขาดทุน) จากเงินลงทุนที่ยังไม่เกิดขึ้น ข้อมูลเกี่ยวกับการด้อยค่าของเงินลงทุนระหว่างปี โดยต้องเปิดเผยให้ทราบถึงมูลค่าเงินลงทุนคงเหลือตามบัญชี ผลขาดทุนจากการด้อยค่า และสาเหตุของการด้อยค่าเงินลงทุนนั้น

ดังนั้น ในการตรวจสอบรายการเงินลงทุน ผู้ตรวจสอบต้องประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกรายการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับเงินลงทุนไว้ครบถ้วนเป็นไปตามระเบียบฯ นี้ หรือไม่ มีการเปิดเผยข้อมูลนโยบายการบัญชีเกี่ยวกับการวัดมูลค่าเงินลงทุน การคำนวณต้นทุนของเงินลงทุนเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับกำไร (ขาดทุน) จากเงินลงทุนที่ยังไม่เกิดขึ้น เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการด้อยค่าของเงินลงทุน และสาเหตุแห่งการด้อยค่าของเงินลงทุนนั้นไว้ครบถ้วนเป็นไปตามระเบียบฯ นี้ หรือไม่

(๕) รายการลูกหนี้เงินกู้ กำหนดให้สหกรณ์บันทึกรายการที่เกิดจากสัญญาเงินให้กู้ หรือ ลูกหนี้อื่นที่มีมูลหนี้มาจากสัญญาเงินให้กู้ไว้ในบัญชีลูกหนี้เงินให้กู้ และกำหนดให้ในวันสิ้นปีบัญชี สหกรณ์ต้องประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญลูกหนี้เงินให้กู้ สำหรับลูกหนี้รายที่คาดว่าจะไม่สามารถเรียกเก็บหนี้ได้ตามกำหนดสัญญา โดยให้แยกการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญไว้ตามประเภทของ สหกรณ์ ดังนี้

(๑) สหกรณ์ประเภทการเกษตร ประมง นิคม ร้านค้า และบริการ ให้ประมาณการ ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญตามประกาศกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ เรื่อง การประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ พ.ศ. ๒๕๖๓

สรุปสาระสำคัญของประกาศฯ ดังกล่าว ได้ดังนี้

(๑.๑) กำหนดนิยามของ ลูกหนี้ปรับปรุงโครงสร้างหนี้ หมายความว่า ลูกหนี้เงินกู้ ที่มีปัญหาในการชำระหนี้และสหกรณ์ได้ตกลงยินยอมให้ลดต้นเงินหรือดอกเบี้ยให้ หรือผ่อนปรนเงื่อนไข ในการชำระหนี้ให้ เช่น ให้อายางงวดชำระหนี้ พักการชำระหนี้ต้นเงิน เป็นต้น

(๑.๒) ให้สหกรณ์จำแนกอายุหนี้เงินกู้ตามงวดที่ผิดนัดชำระหนี้ และให้ประมาณการ ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญจากจำนวนเงินที่ผิดนัดชำระหนี้

(๑.๓) กรณีที่ลูกหนี้ถึงแก่ความตาย ศาลมีคำพิพากษาว่าเป็นคนสาบสูญและไม่มี ทรัพย์สินใด ๆ ที่สหกรณ์จะฟ้องร้องดำเนินคดี เพื่อบังคับคดีเอากับทรัพย์สินของลูกหนี้ได้ ให้ประมาณการ ค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญเต็มจำนวน

(๑.๔) กรณีเป็นลูกหนี้ปรับปรุงโครงสร้างหนี้ แต่ไม่สามารถชำระหนี้ได้ตามสัญญา ปรับปรุงโครงสร้างหนี้ การประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญให้นับระยะเวลาผิดนัดชำระหนี้ตั้งแต่ เริ่มผิดนัดชำระหนี้ตามสัญญาเดิมก่อนปรับโครงสร้างหนี้

ตัวอย่าง วันที่ ๑๒ ธันวาคม ๒๕๕๙ นาย ก. กู้เงินสหกรณ์การเกษตร ต. จำกัด (ปีบัญชีสิ้นสุดวันที่ ๓๑ มีนาคม ของทุกปี) จำนวน ๓๐๐,๐๐๐.๐๐ บาท สัญญาจ่ายคืน ๖ งวด ทุกวันที่ ๓๐ มิถุนายน และวันที่ ๓๑ ธันวาคม ของทุกปี เริ่มชำระงวดแรก ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๐ นาย ก. ผิดนัดชำระหนี้ ตั้งแต่งวดที่ ๒ (๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐) จนกระทั่งวันที่ ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๒ นาย ก. เข้าทำสัญญา ปรับปรุงโครงสร้างหนี้กับสหกรณ์ ขอยางงวดชำระหนี้จากงวดละ ๕๐,๐๐๐ บาท ทุกรอบระยะเวลา ๖ เดือน เป็นงวดละ ๕๐,๐๐๐ บาท ทุกปีโดยจะชำระภายในวันที่ ๓๐ มิถุนายน ของทุกปี จนกว่าจะชำระเสร็จสิ้น นาย ก. ชำระหนี้งวดแรก ๓๐ มิถุนายน ๒๕๖๓ ตามสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้

ณ วันสิ้นปีบัญชี ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๔ สหกรณ์ไม่ต้องประมาณการค่าเผื่อหนี้ สงสัยจะสูญ เนื่องจากนาย ก. ไม่มีหนี้ที่ผิดนัดชำระหนี้ตามสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ แต่หากนาย ก. ไม่ชำระหนี้ตามสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้เลยตั้งแต่งวดแรก สหกรณ์ต้องพิจารณาประมาณการค่าเผื่อ หนี้สงสัยจะสูญโดยให้พิจารณาจากงวดที่ผิดนัดชำระหนี้ตามสัญญาเดิมตั้งแต่วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ มิใช่ นับระยะเวลาผิดนัดชำระหนี้ตามสัญญาปรับปรุงโครงสร้างหนี้ ดังนั้น ในกรณีนี้ ถือว่า นาย ก. ผิดนัดชำระหนี้ ตั้งแต่งวดที่ ๒ (๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐) ถึงงวดปัจจุบัน ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๔ สหกรณ์ฯ จึงต้องตั้งค่าเผื่อ หนี้สงสัยจะสูญสำหรับจำนวนเงินที่ผิดนัดชำระหนี้ ตั้งแต่วันที่ ๓๑ ธันวาคม ๒๕๖๐ นับถึงวันสิ้นปีทาง บัญชีของสหกรณ์ ๓๑ มีนาคม ๒๕๖๔ ผิดนัดชำระหนี้เกินกว่า ๓ ปี แต่ไม่เกิน ๔ ปี จึงต้องตั้งค่าเผื่อหนี้ สงสัยจะสูญ ร้อยละ ๕๐ ของจำนวนเงินที่ผิดนัดชำระหนี้ ๕๐,๐๐๐ บาท (หนี้ทั้งสิ้น ๓๐๐,๐๐๐ บาท ชำระงวดแรกแล้ว ๕๐,๐๐๐ บาท คงเหลือ ๒๕๐,๐๐๐ บาท ปรับปรุงโครงสร้างหนี้ใหม่ จึงมีหนี้ที่ยังไม่ถึงกำหนด

ชำระ ๒๐๐,๐๐๐ บาท ทำให้มีหนี้ค้างชำระ ๕๐,๐๐๐ บาท) ฉะนั้น ในกรณีนี้ สหกรณ์จึงต้องตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ จำนวน ๒๕,๐๐๐ บาท

(๑.๕) ลูกหนี้การค้าให้จำแนกอายุหนี้ตามระยะเวลาที่ค้างชำระ และให้ประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญตามยอดที่ค้างชำระ

(๑.๖) ลูกหนี้อื่นที่ชำระหนี้ได้ตามปกติไม่ต้องประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ แต่หากมียอดค้างชำระให้ประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญไว้เต็มจำนวน

(๑.๗) ดอกเบี้ยค้างรับที่ลูกหนี้ค้างชำระไม่เกิน ๑ ปี ไม่ต้องประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญดอกเบี้ยค้างรับ แต่หากค้างชำระเกินกว่า ๑ ปี แต่ไม่เกิน ๕ ปี ให้พิจารณาประมาณการไว้ร้อยละ ๕๐ สำหรับดอกเบี้ยค้างรับที่ค้างชำระเกินกว่า ๕ ปีขึ้นไป ให้ประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญดอกเบี้ยค้างรับไว้เต็มจำนวน

(๑.๘) ค่าปรับค้างรับที่ลูกหนี้ค้างชำระไม่เกิน ๒ ปี ต้องประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญค่าปรับค้างรับไว้ร้อยละ ๕๐ แต่หากค้างชำระเกินกว่า ๒ ปีขึ้นไป ให้ประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญดอกเบี้ยค้างรับไว้เต็มจำนวน

(๑.๙) สหกรณ์ต้องตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญให้เป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดในประกาศฯ นี้ ให้แล้วเสร็จภายใน ๕ ปี

ดังนั้น ในกรณีที่สหกรณ์ใดที่ไม่เคยมีการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญมาก่อนเลย หรือเคยมีการตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญไว้แล้ว แต่ไม่เป็นไปตามหลักเกณฑ์ตามประกาศฯ นี้ การกำหนดให้สหกรณ์บันทึกบัญชีค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญตามเกณฑ์ที่กำหนดในประกาศฯ นี้ ทันทีที่ประกาศฯ มีผลใช้บังคับ อาจส่งผลกระทบต่อผลการดำเนินงานและฐานะการเงินของสหกรณ์ได้ ดังนั้น จึงกำหนดให้สหกรณ์ฯ สามารถทยอยตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญตามเกณฑ์ที่กำหนดให้แล้วเสร็จได้ภายใน ๕ ปี โดยมีได้ระบุว่า สหกรณ์ฯ จะต้องตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญในแต่ละปี เท่าใด ทั้งนี้ ขึ้นอยู่กับคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่จะพิจารณาภายใต้หลักความระมัดระวังว่า ภายใน ๕ ปี แต่ละปี ควรจะต้องทยอยตั้งค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญจำนวนเท่าใด เพื่อมิให้กระทบต่อผลการดำเนินงานของสหกรณ์อย่างมีสาระสำคัญ (หลักความระมัดระวังหมายความว่า การใช้ดุลยพินิจที่จำเป็นในการประมาณการภายใต้ความไม่แน่นอนเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ เพื่อให้งบการเงินของสหกรณ์มีความน่าเชื่อถือ)

๒. สหกรณ์ประเภทออมทรัพย์และเครดิตยูเนียน ให้ประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญตามกฎกระทรวงว่าด้วย การจัดชั้นสินทรัพย์และการกันสำรอง แต่เนื่องจากในขณะนี้กฎกระทรวงดังกล่าว ยังไม่ประกาศใช้ ทำให้การประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญสำหรับสหกรณ์ทั้งสองประเภทนี้ ยังคงใช้หลักเกณฑ์ตามระเบียบฯ เดิมที่เคยใช้ไปก่อน จนกว่ากฎกระทรวงว่าด้วย การจัดชั้นสินทรัพย์และการกันสำรองจะมีผลใช้บังคับ ด้วยผลของบทเฉพาะกาลตามที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้

(๕.๑) กำหนดวิธีในการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ โดยให้นำหลักประกันที่ลูกหนี้ให้ไว้ในขณะทำสัญญามาหักก่อนการประมาณการ รวมถึงในกรณีที่ลูกหนี้นำเงินมาชำระแล้ว ก่อนวันที่ผู้สอบบัญชีแสดงความเห็นต่องบการเงิน ก็ให้นำมาหักได้ก่อนการประมาณการเช่นกัน

โดยหลักการที่กล่าวมาข้างต้นเป็นไปตามหลักเกณฑ์เดิมที่เคยกำหนดไว้ในระเบียบฯ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ฉบับก่อน ๆ แต่ระเบียบฯ นี้ ได้มีการปรับปรุงแก้ไขเพิ่มเติมในส่วนของจำนวนหลักประกันที่จะนำไปหักก่อนการประมาณการค่าเผื่อหนี้สงสัยจะสูญ เพื่อให้มีความชัดเจนและเป็นไปตามหลักความระมัดระวังยิ่งขึ้น ดังนี้

ก. ไม่ใช้ทุนเรือนหุ้นของสมาชิกมาหักก่อนการประมาณการค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญ เนื่องจากเงินค่าหุ้นของสมาชิกเป็นทุนของสหกรณ์ มิใช่ทรัพย์สินของลูกหนี้ที่จะส่งมอบเพื่อเป็นหลักประกันการชำระหนี้ให้กับเจ้าหนี้ได้

ข. กรณีมีการนำเอาที่ดินมาจดจำนองไว้กับสหกรณ์ หากราคาที่ดินและทรัพย์สินที่ติดกับที่ดินใช้ราคาประเมินของทางราชการในการจดจำนอง ให้ใช้ราคาประเมินของที่ดินนั้น นำมาหักก่อนการประมาณการค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญได้เต็มจำนวน แต่หากสหกรณ์ใช้ราคาประเมินของผู้ประเมินมูลค่าทรัพย์สินรับอนุญาตให้นำราคาประเมินนั้นมาคำนวณหักก่อนการประมาณการค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญได้ร้อยละ ๗๐ ของราคาประเมิน

(๖) รายการลูกหนี้การค้า กำหนดให้บันทึกรายการลูกหนี้ที่ค้างชำระค่าสินค้าหรือค่าบริการ รวมถึงลูกหนี้ที่ค้างชำระตามสัญญาเช่าซื้อ หรือผ่อนชำระ ไว้ในบัญชีลูกหนี้การค้า

(๗) รายการลูกหนี้อื่น กำหนดให้บันทึกรายการลูกหนี้ที่ไม่อาจจัดประเภทอยู่ในบัญชีลูกหนี้เงินกู้ ลูกหนี้การค้าไว้ในบัญชีลูกหนี้อื่น

(๘) การตัดจำหน่ายหนี้สูญ กำหนดเงื่อนไขในกรณีที่สหกรณ์จะตัดจำหน่ายหนี้สูญได้ ต้องเป็นลูกหนี้ที่เกิดจากการประกอบกิจการหรือเนื่องจากการประกอบกิจการของสหกรณ์ และต้องปรากฏข้อเท็จจริงว่า สหกรณ์ได้ติดตามทวงถามหรือฟ้องคดีแล้ว แต่ลูกหนี้ไม่สามารถชำระหนี้ได้ หรือจำนวนหนี้นั้นมีจำนวนน้อยไม่คุ้มกับค่าใช้จ่ายในการฟ้องร้องดำเนินคดี หรือมีข้อเท็จจริงอื่น ๆ ซึ่งแสดงให้เห็นว่าลูกหนี้ไม่มีความสามารถในการชำระหนี้ได้แล้ว เช่น ลูกหนี้ถึงแก่ความตาย ศาลมีคำสั่งให้เป็นคนสาบสูญ เป็นต้น และลูกหนี้ดังกล่าวนั้น ในปีบัญชีที่ผ่านมาสหกรณ์ได้ตั้งค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญไว้เต็มจำนวนแล้ว

(๘.๑) ให้สหกรณ์กำหนดเรื่องการตัดจำหน่ายหนี้สูญ ไว้ในระเบียบวาระการประชุมใหญ่ และต้องมีมติอนุมัติจากที่ประชุมใหญ่ โดยต้องมีคะแนนเสียงเกินกว่ากึ่งหนึ่งของสมาชิกที่มาประชุม

(๘.๒) ให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับลูกหนี้ทุกประเภทไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน โดยต้องเปิดเผยเกี่ยวกับการประมาณการค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญ การระงับรับรู้รายได้ วิธีการคำนวณค่าปรับ และในกรณีที่สหกรณ์มีการตัดจำหน่ายหนี้สูญ สหกรณ์ต้องเปิดเผยมติที่ประชุมใหญ่ที่อนุมัติให้มีการตัดจำหน่ายหนี้สูญ

ดังนั้น ในการตรวจสอบรายการลูกหนี้ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกรายการบัญชีที่เกี่ยวข้องกับบัญชีลูกหนี้ทุกประเภทไว้ครบถ้วน และสหกรณ์ได้มีการประมาณการค่าเพื่อหนี้สงสัยจะสูญ เป็นไปตามหลักเกณฑ์และเงื่อนไขที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้ หรือไม่ และในกรณีที่สหกรณ์มีการตัดจำหน่ายหนี้สูญได้ปฏิบัติเป็นไปตามขั้นตอนวิธีการที่กำหนด มีมติที่ประชุมใหญ่ที่อนุมัติให้ตัดจำหน่ายหนี้สูญได้ ตามที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้

(๑๐) รายการสินค้าคงเหลือ กำหนดให้สหกรณ์บันทึกการสินทรัพย์ที่มีไว้เพื่อขายตามปกติธุรกิจของสหกรณ์ หรืออยู่ในระหว่างกระบวนการผลิตเพื่อให้เป็นสินค้าสำเร็จรูปเพื่อขาย หรือมีใช้ในการผลิตสินค้าหรือให้บริการ รวมถึงต้นทุนในการให้บริการ เช่น ค่าแรงงาน และค่าใช้จ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการให้บริการ และสินค้าที่ส่งไปฝากขายที่ยังไม่ได้บันทึกไว้ในบัญชีขาย สินค้าที่บันทึกบัญชีซื้อไว้แล้ว สินค้ายึดคืนรอขายไว้ในบัญชีสินค้าคงเหลือ โดยสหกรณ์ต้องจัดทำทะเบียนคุมสินค้าทุกครั้งที่มีการซื้อขายสินค้า และให้สหกรณ์ตรวจนับสินค้าคงเหลือ ณ วันสิ้นปีทางบัญชี

(๑๐.๑) การตรวจนับสินค้าคงเหลือ กำหนดให้ผู้ที่ไม่มีหน้าที่โดยตรงที่เกี่ยวข้องกับสินค้าเป็นกรรมการตรวจนับ ไม่น้อยกว่า ๓ คน ทำหน้าที่ตรวจนับสินค้าเพื่อให้ทราบปริมาณและ

สภาพของสินค้าที่เหลืออยู่ตามความเป็นจริง โดยให้แยกสินค้าคงเหลือตามสภาพ ดังนี้ (๑) สินค้าคงเหลือสภาพปกติ ที่อยู่ในสภาพพร้อมที่จะขายหรือสามารถนำไปผลิตหรือให้บริการได้ตามปกติ และ (๒) สินค้าคงเหลือสภาพเสื่อมชำรุด หรือล้าสมัย ที่ยังสามารถขายได้

(๑๐.๒) ในกรณีที่สหกรณ์มีสินค้าเสื่อมชำรุด สหกรณ์ต้องบันทึกมูลค่าสินค้าด้วยราคาที่คาดว่าจะขายได้ แต่ในกรณีที่สินค้าเสื่อมชำรุดมีราคาลดลงต่ำกว่าราคาทุน ต้องเสนอขออนุมัติต่อที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ก่อนการจำหน่าย

(๑๐.๓) ณ วันสิ้นปีทางบัญชี หากได้ทำการตรวจนับสินค้าคงเหลือแล้ว ปรากฏว่าจำนวนที่ตรวจนับได้น้อยกว่าจำนวนที่ปรากฏตามบัญชี ให้ถือเป็นสินค้าขาดบัญชี สหกรณ์ต้องปรับปรุงรายการบัญชีสินค้าคงเหลือขาดบัญชี โดยแยกออกจากสินค้าคงเหลือตามบัญชีและดำเนินการหาผู้รับผิดชอบ และผู้รับผิดชอบต้องรับผิดชอบด้วยราคาขายบวกภาษีขายด้วย

(๑๐.๔) กรณีตรวจนับสินค้าคงเหลือแล้ว ปรากฏว่ามีจำนวนสินค้าขาดบัญชี สหกรณ์อาจพิจารณาลดหย่อนจำนวนสินค้าคงเหลือขาดบัญชีได้ เฉพาะกรณีที่เข้าหลักเกณฑ์ ดังนี้

(๑) สินค้าประเภทพืชผลการเกษตร เนื่องจากสินค้าประเภทนี้มีการยุบตัวและมีการสูญเสียน้ำหนักตามธรรมชาติที่แตกต่างกันตามสภาพแวดล้อมของแต่ละพื้นที่ ทำให้การสูญเสียน้ำหนักตามสภาพมีอัตราการสูญเสียที่ไม่เท่ากัน ดังนั้น ในการพิจารณาหักลดหย่อนสินค้าขาดบัญชีของสินค้าประเภทพืชผลการเกษตรแต่ละชนิด จึงต้องทำการทดสอบการยุบตัวตามสภาพขึ้นเป็นการเฉพาะ โดยในระหว่างการดำเนินการให้คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ทำการทดสอบอัตราการยุบตัวตามสภาพของสินค้าพืชผลการเกษตรแต่ละชนิดเป็นการเฉพาะ และต้องมีหลักฐานที่พิสูจน์ได้ว่าวิธีการที่ทำการทดสอบนั้นเหมาะสม จึงจะนำอัตราการยุบตัวนั้นมาพิจารณาหักลดหย่อนสินค้าคงเหลือขาดบัญชีได้

(๒) สินค้าประเภทน้ำมันเชื้อเพลิง ให้พิจารณาการระเหยของน้ำมันเชื้อเพลิงตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กรมสรรพากรกำหนด

(๑๐.๕) ให้สหกรณ์เปิดเผยนโยบายการบัญชีที่ใช้ในการวัดมูลค่าสินค้าคงเหลือ และวิธีที่ใช้คำนวณราคาทุนของสินค้าแต่ละประเภท รายการลดราคาขายสินค้า รายการลดหย่อนสินค้า รายการสินค้าที่เสียหายจากภัยพิบัติต่าง ๆ ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

ดังนั้น ในการตรวจสอบรายการสินค้าคงเหลือ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีรายการสินค้าคงเหลือเป็นไปตามระเบียบฯ นี้ สหกรณ์มีการจัดทำทะเบียนสินค้าไว้ครบถ้วน มีการตรวจนับสินค้าคงเหลือตามวิธีการที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้ กรณีมีสินค้าขาดบัญชีต้องหาผู้รับผิดชอบ การพิจารณาหักลดหย่อนสินค้าขาดบัญชีได้ปฏิบัติตามขั้นตอนและวิธีการที่กำหนดไว้ รวมถึงหากมีกรณีลดราคาขายสินค้าลงต่ำกว่าราคาทุน มีการขออนุมัติจากที่ประชุมคณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ และสหกรณ์ได้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับสินค้าคงเหลือครบถ้วนเป็นไปตามที่ระเบียบฯ นี้กำหนด

(๑๑) รายการวัสดุคงเหลือ กำหนดให้สหกรณ์บันทึกรายการเกี่ยวกับของใช้สิ้นเปลืองในโรงงานและสำนักงานซึ่งมีไว้ใช้ มิใช่มีไว้เพื่อขายไว้ในบัญชีวัสดุคงเหลือ และให้บันทึกวัสดุคงเหลือสภาพปกติด้วยราคาทุน และให้ทำการตรวจนับวัสดุคงเหลือ ณ วันสิ้นปีทางบัญชี และต้องเปิดเผยนโยบายการบัญชีเกี่ยวกับการวัดมูลค่าวัสดุคงเหลือไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินด้วย

ดังนั้น ในการตรวจสอบรายการวัสดุคงเหลือ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีรายการวัสดุคงเหลือด้วยราคาทุน มีการจัดทำ ทะเบียนวัสดุไว้ และได้มีการตรวจนับวัสดุคงเหลือตามวิธีการเช่นเดียวกับการตรวจนับสินค้าคงเหลือ ณ วันสิ้นปี และสหกรณ์ได้เปิดเผยข้อมูลนโยบายการบัญชีในการวัดมูลค่าของวัสดุคงเหลือไว้ใน หมายเหตุประกอบงบการเงินเป็นไปตามระเบียบฯ นี้

(๑๒) รายการที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขาย กำหนดให้ในกรณีที่สหกรณ์มีที่ดินและทรัพย์สินติด กับที่ดิน ซึ่งได้รับชำระหนี้มาจากลูกหนี้เงินให้กู้แทนการชำระหนี้ด้วยเงินสดนั้น ให้บันทึกไว้ในบัญชี ที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขาย

ที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขายเป็นการได้มาเพื่อทดแทนเงินสดจากการชำระหนี้ ไม่ใช่ การได้มาเพราะสหกรณ์มีวัตถุประสงค์เพื่อการใช้ที่ดิน ดังนั้น สหกรณ์ต้องทำการขายที่ดินโดยเร็ว เพื่อให้มีเงินสดเข้ามาเป็นทุนหมุนเวียนต่อไป หากสหกรณ์ถือครองที่ดินแทนการชำระหนี้ไว้ อาจทำให้ สหกรณ์ต้องประสบปัญหาการขาดสภาพคล่องได้ และเพื่อให้การบันทึกมูลค่าของที่ดินแทนการชำระหนี้ รื้อขายมีมูลค่าที่สามารถวัดได้อย่างน่าเชื่อถือ จึงกำหนดให้การบันทึกมูลค่าที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขาย ในกรณีที่รับชำระหนี้โดยใช้ราคาประเมินของทางราชการ ให้บันทึกมูลค่าที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขาย เต็มตามราคาประเมินของทางราชการ แต่หากสหกรณ์ใช้ราคาประเมินของผู้ประเมินมูลค่าทรัพย์สิน รับอนุญาตให้รับรู้มูลค่าของที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขาย เพียงร้อยละ ๗๐ ของราคาประเมิน

(๑๒.๑) กรณีสหกรณ์รับโอนที่ดินแทนการชำระหนี้ในราคาสูงกว่าจำนวนหนี้คงเหลือ ของลูกหนี้ ให้สหกรณ์บันทึกส่วนต่างระหว่างจำนวนหนี้กับราคาที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขายไว้ในบัญชี ส่วนเกินมูลค่าที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขาย โดยแสดงรายการไว้ในส่วนทุนของสหกรณ์ และให้กลับ รายการส่วนเกินมูลค่าที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขาย เมื่อสหกรณ์ขายที่ดินนั้นได้แล้ว เพื่อรับรู้กำไรหรือ ขาดทุนจากการขายที่ดินแทนการชำระหนี้

(๑๒.๒) ให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลรายละเอียดเกี่ยวกับการได้มาของที่ดินแทนการชำระหนี้ รื้อขายไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน เช่น วันที่โอนกรรมสิทธิ์ให้กับสหกรณ์ จำนวนหนี้ จำนวน แปรลงที่ดินที่ได้รับโอนมา ราคาประเมิน ส่วนเกินมูลค่าที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขาย มติที่ประชุม คณะกรรมการดำเนินการสหกรณ์ที่มีการอนุมัติรับโอนที่ดินแทนการชำระหนี้

ดังนั้น ในการตรวจสอบรายการที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขาย ผู้ตรวจสอบกิจการ ต้องตรวจสอบประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีรายการดังกล่าว เป็นไปตามระเบียบฯ นี้ สหกรณ์มีการจัดทำทะเบียนคุมที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขาย มีการตรวจนับที่ดิน และตรวจสอบเอกสารสิทธิ์ ทุกวันสิ้นปีทางบัญชี และสหกรณ์ได้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับที่ดินแทนการชำระหนี้รื้อขายไว้ครบถ้วน เป็นไปตามระเบียบฯ นี้

(๑๓) รายการที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ กำหนดให้สหกรณ์บันทึกรายการสินทรัพย์ที่มีตัวตน ที่มีไว้เพื่อใช้ประโยชน์ในการผลิต การจำหน่ายสินค้า การให้บริการ หรือเพื่อใช้ในการบริหารงาน ที่คาดว่าจะใช้ประโยชน์ได้มากกว่าหนึ่งรอบระยะเวลาบัญชีไว้ในบัญชีที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ และ ให้บันทึกรายการนี้ด้วยราคาทุนหักค่าเสื่อมราคาสะสม

(๑๓.๑) ให้สหกรณ์บันทึกต้นทุนรายการที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ด้วยราคาทุนที่ได้จ่ายไป เพื่อให้ได้มา รวมถึงรายการภาษีอากร ค่าธรรมเนียมต่าง ๆ และต้นทุนทางตรงอื่น ๆ ที่เกี่ยวกับ

การจัดหาเพื่อให้ได้มาและเพื่อให้อยู่ในสภาพพร้อมใช้งาน แต่หากภายหลังจากที่ได้รับและใช้สินทรัพย์นั้นมาแล้ว ต่อมาจามีรายจ่ายเกิดขึ้น เพื่อให้สินทรัพย์นั้นมีสภาพดีขึ้น ให้ถือว่ารายจ่ายนั้นเป็นรายการเพิ่มมูลค่าสินทรัพย์ แต่หากรายจ่ายนั้นไม่ได้เพิ่มประสิทธิภาพการใช้สินทรัพย์นั้นให้ดีขึ้น หรือไม่ได้ทำให้อายุการใช้งานของสินทรัพย์เพิ่มขึ้น ให้ถือเป็นค่าใช้จ่ายในงวดบัญชีที่เกิดรายการนั้น

(๑๓.๒) ให้สหกรณ์ตรวจนับรายการที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ ทุกวันสิ้นปีของสหกรณ์

(๑๓.๓) สหกรณ์สามารถตีราคาสินทรัพย์ใหม่ได้ แต่ต้องกระทำอย่างสม่ำเสมอ โดยรอบระยะเวลาการตีราคาใหม่แต่ครั้งต้องไม่ต่ำกว่า ๕ ปีบัญชีของสหกรณ์ และต้องตีราคาสินทรัพย์ทุกรายการที่จัดอยู่ในประเภทเดียวกัน ไม่ให้เลือกตีราคาใหม่เฉพาะรายการใดรายการหนึ่ง

(๑๓.๔) ให้สหกรณ์คำนวณค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ที่จะมีการเสื่อมสภาพตามอายุการใช้งาน โดยให้คำนวณค่าเสื่อมราคาเมื่อสินทรัพย์นั้นพร้อมใช้งาน และให้พิจารณาคำนวณค่าเสื่อมราคาตามเกณฑ์ ดังนี้ (๑) รายการสินทรัพย์ที่เป็นส่วนประกอบเข้ากันแต่มีอายุการใช้งานต่างกัน ให้แยกคำนวณค่าเสื่อมราคาตามอายุการใช้งานของแต่ละรายการ (๒) รายการสินทรัพย์ที่มีอายุการใช้งานไม่เต็มปี ให้คำนวณระยะเวลาเป็นวัน โดยให้นับ ๑ ปี มี ๓๖๕ วัน (๓) เมื่อคำนวณค่าเสื่อมราคาแล้ว มีมูลค่าคงเหลือ ๑ บาท ให้คงไว้ในบัญชีจนกว่าสินทรัพย์นั้นจะสิ้นสภาพหรือถูกตัดออกจากบัญชี

(๑๓.๕) กำหนดวิธีการคำนวณค่าเสื่อมราคาไว้ ๒ วิธี คือ (๑) วิธีเส้นตรง และ (๒) วิธีอัตราลดลงตามผลรวมจำนวนปี หากสหกรณ์เลือกใช้วิธีใดแล้ว ต้องใช้วิธีนั้นตลอดอายุการใช้งาน

(๑๓.๖) กรณีสหกรณ์เลิกใช้สินทรัพย์หรือสินทรัพย์นั้นหมดอายุการใช้งานแล้ว ให้แยกปฏิบัติ ดังนี้ (๑) สินทรัพย์ที่เลิกใช้ไม่มีมูลค่าซาก ให้คิดค่าเสื่อมราคาจนหมดมูลค่าของสินทรัพย์ที่เลิกใช้ และโอนปิดค่าเสื่อมราคาสะสมทั้งหมดไปยังบัญชีสินทรัพย์นั้น (๒) สินทรัพย์ที่เลิกใช้มีมูลค่าซากคงเหลือ ให้โอนปิดบัญชีสินทรัพย์นั้นด้วยราคาทุนและค่าเสื่อมราคาสะสมทั้งหมด ผลต่างคือมูลค่าซากที่สหกรณ์ไม่สามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้อีก ถือเป็นค่าใช้จ่ายในงวดบัญชีที่เลิกใช้ ให้บันทึกบัญชีเป็นบัญชีขาดทุนจากการเลิกใช้สินทรัพย์ แต่หากในปีที่เลิกใช้นั้น สหกรณ์สามารถขายซากได้ จำนวนเงินที่ขายซากได้ ให้ปลอดยอดบัญชีขาดทุนจากการเลิกใช้สินทรัพย์ แต่หากจำนวนเงินที่ขายซากได้เกินกว่าบัญชีขาดทุนจากการเลิกใช้สินทรัพย์ ให้บันทึกส่วนต่างนั้นไว้ในบัญชีกำไรจากการจำหน่ายสินทรัพย์

(๑๓.๗) ให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลนโยบายการบัญชีที่เกี่ยวกับเกณฑ์การวัดมูลค่า และวิธีการคำนวณค่าเสื่อมราคา นโยบายการตีราคาสินทรัพย์ใหม่ หลักเกณฑ์ที่ใช้ในการตีราคา และมูลค่าที่เปลี่ยนแปลงไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน และให้เปิดเผยข้อมูลจำนวนและข้อจำกัดในกรรมสิทธิ์ของที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ที่ใช้เป็นหลักประกันหนี้สินด้วย

ดังนั้น ในการตรวจสอบรายการที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ เป็นไปตามระเบียบฯ นี้ สหกรณ์มีการจัดทำทะเบียนที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ และมีการตรวจนับทุกวันสิ้นปีทางบัญชี สหกรณ์บันทึกต้นทุนของสินทรัพย์ที่ซื้อมา และคำนวณค่าเสื่อมราคาเป็นไปตามอัตราที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้ และในกรณีที่สหกรณ์เลิกใช้สินทรัพย์หรือสินทรัพย์นั้นหมดอายุการใช้งานแล้ว หรือมีการตีราคาสินทรัพย์ใหม่ สหกรณ์ได้ปฏิบัติเป็นไปตามระเบียบฯ นี้

(๑๔) รายการสินทรัพย์ไม่มีตัวตน กำหนดให้สหกรณ์บันทึกรายการสินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตน และไม่มีลักษณะทางกายภาพ แต่มีมูลค่าที่สามารถวัดได้อย่างน่าเชื่อถือ เช่น ทรัพย์สินทางปัญญา

โปรแกรมคอมพิวเตอร์ เครื่องหมายการค้า ลิขสิทธิ์ สิทธิบัตร สิทธิการเช่า สิทธิการใช้ประโยชน์ในที่ดิน หรืออาคาร สิทธิในการใช้ซอฟต์แวร์ต่าง ๆ สิทธิในการใช้ประโยชน์ในสิ่งปลูกสร้างระหว่างก่อสร้าง เป็นต้น ไว้ในบัญชีสินทรัพย์ไม่มีตัวตน โดยให้บันทึกไว้ในราคาทุน ซึ่งรวมค่าภาษี รายจ่ายอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง โดยตรงเพื่อให้สินทรัพย์ที่ไม่มีตัวตนพร้อมใช้งาน และให้รับรู้ค่าตัดจำหน่ายของสินทรัพย์ไม่มีตัวตน เป็นค่าใช้จ่าย

(๑๔.๑) ให้บันทึกการตัดจำหน่ายสินทรัพย์ไม่มีตัวตน ตามระยะเวลาที่ใช้ประโยชน์ กรณีสินทรัพย์ไม่มีตัวตนไม่มีอายุการใช้งาน ให้คำนวณตัดจำหน่ายตามอัตราค่าเสื่อมราคาอาคารและอุปกรณ์ที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้ แต่หากไม่มีอัตราค่าเสื่อมราคาตามที่กำหนด ให้ตัดจ่ายได้ไม่เกิน ๑๐ ปี

(๑๔.๒) ให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลนโยบายบัญชีเกี่ยวกับวิธีการตัดจำหน่ายและอัตราการตัดจำหน่ายสินทรัพย์ไม่มีตัวตนในหมายเหตุประกอบงบการเงิน และให้เปิดเผยข้อมูลในกรณีที่สินทรัพย์ไม่มีตัวตนได้ถูกตัดจำหน่ายจนหมดแล้ว แต่ยังใช้ประโยชน์ได้ไปจนกว่าจะไม่สามารถใช้ประโยชน์ได้ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินภายใต้หัวข้ออื่น ๆ

ดังนั้น ในการตรวจสอบกิจการสหกรณ์ที่มีสินทรัพย์ไม่มีตัวตน ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีรายการสินทรัพย์ไม่มีตัวตน เป็นไปตามระเบียบฯ การตัดจ่ายและการเลิกใช้ รวมถึงการเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับรายการสินทรัพย์ไม่มีตัวตน ครบถ้วนเป็นไปตามระเบียบฯ นี้

(๑๕) รายการค่าใช้จ่ายรอตัดบัญชี กำหนดให้สหกรณ์บันทึกรายการค่าใช้จ่ายหรือต้นทุนที่เกิดขึ้นเพื่อประโยชน์ในการดำเนินธุรกิจในระยะยาวเกินกว่าหนึ่งงวดบัญชี เช่น ค่าใช้จ่ายในการปรับปรุง ซ่อมแซมตกแต่งอาคาร ไว้ในบัญชีค่าใช้จ่ายรอตัดบัญชี และให้คำนวณตัดจ่ายค่าใช้จ่ายนั้นในแต่ละรอบปีบัญชีให้เสร็จสิ้นภายในเวลาไม่เกิน ๕ ปี และให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลนโยบายการบัญชีเกี่ยวกับระยะเวลาในการตัดจ่ายค่าใช้จ่ายรอตัดบัญชีไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

ดังนั้น ในกรณีที่สหกรณ์มีค่าใช้จ่ายรอตัดบัญชี ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมิน และให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีค่าใช้จ่ายรอตัดจ่ายถูกต้อง เป็นไปตามระเบียบฯ นี้ สหกรณ์ไม่มีการตัดจ่ายค่าใช้จ่ายรอตัดบัญชีเกินกว่า ๕ ปี และได้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายรอตัดบัญชีไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินเป็นไปตามระเบียบฯ นี้

(๑๖) การรับบริจาค ในกรณีที่สหกรณ์ได้รับเงินบริจาคให้ปฏิบัติ ดังนี้

(๑๖.๑) กรณีที่สหกรณ์ได้รับเงินบริจาค โดยที่ผู้บริจาคมิได้ระบุว่าจะให้ใช้เพื่อการใด ให้สหกรณ์บันทึกการรับบริจาคมานั้น คู่กับบัญชีทุนสำรอง เมื่อสหกรณ์นำเงินรับบริจาคไปใช้ในการใด ให้บันทึกเป็นค่าใช้จ่ายตามประเภทที่ใช้นั้น

(๑๖.๒) กรณีสหกรณ์ได้รับเงินบริจาค โดยผู้บริจาคมิได้ระบุว่าจะให้ใช้เพื่อการหนึ่งการใด เป็นการเฉพาะ ให้สหกรณ์บันทึกบัญชีเงินรับบริจาคคู่กับบัญชีทุนเพื่อการนั้น เมื่อสหกรณ์นำเงินรับบริจาคไปใช้เพื่อการใดตามที่ระบุไว้แล้ว ให้ลดยอดทุนเพื่อการนั้นจนหมดสิ้นไป

(๑๖.๓) กรณีสหกรณ์นำเงินบริจาคไปซื้อสินทรัพย์ และสหกรณ์ต้องจ่ายเงินเพิ่ม ไม่ว่าจะเงินที่ต้องเพิ่มนั้นได้จ่ายจากทุนดำเนินงาน หรือจ่ายจากทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบและอื่น ๆ ให้บันทึกจำนวนเงินที่ต้องจ่ายสมทบเป็นส่วนหนึ่งของราคาทุนของสินทรัพย์นั้น และสินทรัพย์ที่ได้มา ในกรณีนี้ ต้องคำนวณค่าเสื่อมราคาหรือตัดจ่ายตามอัตราที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้

(๑๖.๔) กรณีที่สหกรณ์ได้รับเงินบริจาค เพื่อนำไปใช้เพื่อการหนึ่งการใดเป็นการเฉพาะจำนวนมาก ให้นำเงินนั้นไปฝากไว้ในธนาคารหรือสหกรณ์อื่นแยกไว้ต่างหาก และในระหว่างที่ยังดำเนินการตามวัตถุประสงค์แห่งการบริจาคไม่แล้วเสร็จ แต่ได้เกิดดอกผลจากเงินฝากนั้น ให้บันทึกดอกเบี้ยเงินฝากเป็นทุนเพื่อการนั้น

(๑๖.๕) กรณีสหกรณ์ได้รับบริจาคที่ดิน ให้บันทึกรายการที่ดินรับบริจาคคู่กับบัญชีทุนสำรอง

(๑๖.๖) กรณีสหกรณ์ได้รับบริจาคอาคารและอุปกรณ์ หรือได้รับบริจาคสินทรัพย์ไม่มีตัวตน ให้บันทึกบัญชีสินทรัพย์ประเภทนั้นด้วยราคามูลค่ายุติธรรม คู่กับบัญชีรายได้จากการรับบริจาค รอการรับรู้ แต่หากสหกรณ์ต้องจ่ายเงินสมทบเพื่อให้ได้มาซึ่งสินทรัพย์ที่ได้รับบริจาคมานั้น กรณีจ่ายด้วยทุนดำเนินงานให้บันทึกเป็นส่วนหนึ่งของราคาทุนของสินทรัพย์ แต่หากจ่ายจากทุนสะสมตามข้อบังคับระเบียบและอื่น ๆ ให้โอนลดยอดทุนดังกล่าว ไปสมทบเป็นทุนสำรอง

(๑๖.๗) ให้สหกรณ์คำนวณค่าเสื่อมราคาสินทรัพย์ที่รับบริจาคและตัดจำหน่ายสินทรัพย์ไม่มีตัวตน ตามอัตราที่กำหนดไว้ในระเบียบนี้

(๑๖.๘) ให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลนโยบายบัญชีเกี่ยวกับการคำนวณค่าเสื่อมราคา หรือค่าตัดจำหน่ายสินทรัพย์ที่ได้รับบริจาค ข้อมูลเกี่ยวกับสินทรัพย์ที่สหกรณ์ได้รับบริจาค ข้อจำกัดในกรรมสิทธิ์ของสินทรัพย์รับบริจาคที่ใช้เป็นหลักประกันหนี้สินไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

ดังนั้น ในกรณีที่สหกรณ์ได้รับบริจาคเงินหรือทรัพย์สินอื่นใด ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีเงินบริจาค ที่ดิน อาคารและอุปกรณ์ที่ได้รับบริจาค เป็นไปตามระเบียบฯ กรณีมีการเลิกใช้หรือนำสินทรัพย์ที่ได้รับบริจาคไปจำหน่าย สหกรณ์ได้ปฏิบัติตามวิธีการที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ การคำนวณค่าเสื่อมราคาและการตัดจำหน่ายสินทรัพย์ที่ได้รับบริจาคเป็นไปตามอัตราที่กำหนดไว้ และได้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการรับบริจาคไว้ครบถ้วน เป็นไปตามระเบียบฯ นี้

๒.๒ ส่วนที่ ๒ หนี้สิน กำหนดให้สหกรณ์บันทึกรายการภาระผูกพันในปัจจุบันที่เป็นผลของเหตุการณ์ในอดีตที่เกิดจากการกู้ยืม รายการค้าหรือรายการอื่น ๆ ซึ่งการชำระภาระผูกพันนั้น ทำให้สินทรัพย์ของสหกรณ์ลดลง ไว้ในบัญชีหนี้สิน และให้จัดประเภทหนี้สินตามระยะเวลาการชำระภาระผูกพัน ดังนี้ (๑) หนี้สินหมุนเวียน หมายถึง หนี้สินซึ่งมีระยะเวลาการชำระคืนภายในรอบบัญชีถัดไป เช่น เงินเบิกเกินบัญชี เงินกู้ยืมที่ถึงกำหนดชำระภายในหนึ่งปี ค่าใช้จ่ายค้างจ่าย เป็นต้น และ (๒) หนี้สินไม่หมุนเวียน หมายถึง หนี้สินซึ่งมีระยะเวลาการชำระคืนเกินกว่ารอบบัญชีถัดไป เช่น เงินกู้ยืมระยะยาว เจ้าหนี้ค่าเช่าซื้อสินทรัพย์ เป็นต้น และให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลรายละเอียดภาระผูกพัน จำนวนเงินตามข้อตกลงของภาระผูกพัน เช่น สัญญาเงินกู้ที่ทำไว้ ข้อตกลงทางการค้า สินทรัพย์ที่ใช้เป็นหลักทรัพย์ค้ำประกันหนี้สินนั้น เงื่อนไข ข้อจำกัดตามที่ระบุไว้ในสัญญาเงินกู้ เป็นต้น ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน รวมถึงให้เปิดเผยรายการหนี้สินที่อาจเกิดขึ้น หรือภาระผูกพันที่ยังไม่มีความแน่นอน แต่อาจจะทำให้สหกรณ์ต้องสูญเสียทรัพยากร เช่น การถูกฟ้องร้องดำเนินคดี ไว้ด้วย

ดังนั้น ในการตรวจสอบเรื่องหนี้สิน ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีหนี้สิน เป็นไปตามระเบียบฯ และได้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับหนี้สินและภาระผูกพันที่อาจเกิดขึ้นกับสหกรณ์ไว้ครบถ้วนเป็นไปตามระเบียบฯ นี้

๒.๓ ส่วนที่ ๓ ทูของสหกรณ์ กำหนดให้สหกรณ์บันทึกจำนวนเงินที่ได้รับจากการถือหุ้นของสมาชิก การจัดสรรกำไรสุทธิเป็นทุนสำรอง ทุนสะสมตามข้อบังคับ ระเบียบและอื่น ๆ รวมถึงกำไร (ขาดทุน) จากเงินลงทุนที่ยังไม่เกิดขึ้น ส่วนเกินทุนจากการตีราคาสินทรัพย์ และกำไรสุทธิไว้ในบัญชีทุนของสหกรณ์ แต่หากสหกรณ์มีผลการดำเนินงานขาดทุนสุทธิให้นำไปหักออกจากทุนสำรอง ถ้าทุนสำรองไม่เพียงพอ ส่วนที่เหลือให้บันทึกเป็นขาดทุนสะสม และให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับทุนของสหกรณ์ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ในกรณีที่สหกรณ์ดำเนินงานมีผลขาดทุนสะสม สหกรณ์ต้องคำนวณมูลค่าต่อหุ้นใหม่ตามคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ และในกรณีที่สหกรณ์ขอผ่อนใช้เงินค้างขาดทุนสะสม สหกรณ์ต้องแสดงรายละเอียดเกี่ยวกับการขอผ่อนใช้และเงื่อนไขการผ่อนใช้ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินด้วย

ดังนั้น ในการตรวจสอบทุนของสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีทุนของสหกรณ์เป็นไปตามระเบียบฯ และในกรณีที่สหกรณ์มีผลการดำเนินงานขาดทุนสะสม มีการคำนวณมูลค่าหุ้นใหม่ที่สามารถจ่ายคืนให้แก่สมาชิกได้ตามเกณฑ์ที่นายทะเบียนสหกรณ์กำหนด และสหกรณ์ต้องเปิดเผยจำนวนมูลค่าต่อหุ้นใหม่ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงินด้วย

ในขณะนี้นายทะเบียนสหกรณ์ยังไม่มีคำสั่งเรื่องการคำนวณมูลค่าต่อหุ้นใหม่ในกรณีที่สหกรณ์มีผลขาดทุนสะสมตามระเบียบฯ นี้ แต่ด้วยผลของบทเฉพาะกาลของระเบียบฯ นี้ ที่กำหนดให้คำสั่งที่ออกโดยอาศัยอำนาจนายทะเบียนสหกรณ์ก่อนระเบียบฯ นี้ใช้บังคับ ให้ยังคงใช้บังคับต่อไปได้เท่าที่ไม่ขัดหรือแย้งกับระเบียบฯ นี้ ทำให้เรื่องการคำนวณมูลค่าหุ้นในกรณีที่สหกรณ์มีผลขาดทุนสะสมยังคงเป็นไปตามคำสั่งนายทะเบียนสหกรณ์ที่ ๒๗๘/๒๕๔๙ ลงวันที่ ๒๑ มีนาคม ๒๕๔๙

๒.๔ ส่วนที่ ๔ รายได้ กำหนดให้สหกรณ์บันทึกการรายได้ที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจตามปกติของสหกรณ์ การเพิ่มขึ้นของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในรอบปีบัญชี หรือการเพิ่มค่าของสินทรัพย์หรือการลดลงของหนี้สิน ที่ส่งผลให้ทุนของสหกรณ์เพิ่มขึ้น ไว้ในบัญชีรายได้ ให้การวัดมูลค่าของรายได้ใช้มูลค่ายุติธรรมของสิ่งตอบแทนที่ได้รับหรือค้างรับหลังหักส่วนลดต่าง ๆ และต้องมีความแน่นอนเกี่ยวกับจำนวนที่จะได้รับ และต้องสามารถวัดมูลค่าได้อย่างน่าเชื่อถือ และให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายการบัญชีที่สหกรณ์บันทึกเป็นรายได้ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

ดังนั้น ในการตรวจสอบกิจการเกี่ยวกับรายได้ของสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีรายได้ของสหกรณ์เป็นไปตามระเบียบฯ และได้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับรายได้ไว้ครบถ้วน

๒.๕ ส่วนที่ ๕ ค่าใช้จ่าย กำหนดให้สหกรณ์บันทึกการค่าใช้จ่ายที่เกิดจากการดำเนินธุรกิจปกติของสหกรณ์ และการลดลงของประโยชน์เชิงเศรษฐกิจในรอบปีบัญชี หรือการลดค่าของสินทรัพย์หรือการเพิ่มขึ้นของหนี้สิน ที่ส่งผลให้ทุนของสหกรณ์ลดลงไว้ในบัญชีค่าใช้จ่าย และให้สหกรณ์รับรู้ค่าใช้จ่าย เมื่อคาดว่าจะเสียประโยชน์ทางเศรษฐกิจในอนาคต และสามารถวัดมูลค่าได้อย่างน่าเชื่อถือ และให้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับนโยบายการบัญชีเกณฑ์การปันส่วนค่าใช้จ่ายไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

ดังนั้น ในการตรวจสอบกิจการเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายของสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบ ประเมินและให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีค่าใช้จ่ายของสหกรณ์เป็นไปตามระเบียบฯ และได้เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับค่าใช้จ่ายเป็นไปตามหลักเกณฑ์ วิธีการที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้

๓. หมวด ๓ งบการเงินของสหกรณ์ กำหนดให้สหกรณ์จัดทำงบการเงิน ตามเกณฑ์การดำเนินงานต่อเนื่อง ที่ประกอบด้วยรายการสินทรัพย์ หนี้สิน ทุนของสหกรณ์ รายได้และค่าใช้จ่าย โดยงบการเงินของสหกรณ์ประกอบด้วย งบแสดงฐานะการเงิน งบกำไรขาดทุน งบกระแสเงินสด และงบประเภทอื่น ๆ ตามรูปแบบที่กรมตรวจบัญชีสหกรณ์กำหนด

ปัจจุบันกรมตรวจบัญชีสหกรณ์ยังไม่ได้กำหนดรูปแบบงบประเภทอื่น ๆ ดังนั้นการจัดทำงบการเงินของสหกรณ์จึงยังคงเป็นไปตามรูปแบบเดิม

ดังนั้น ในการตรวจสอบงบการเงินของสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบความถูกต้องของการบันทึกบัญชี การจัดทำงบการเงินของสหกรณ์ เพื่อให้ข้อสังเกตได้ว่า สหกรณ์บันทึกบัญชีและจัดทำงบการเงินถูกต้อง ครบถ้วน เป็นไปตามแบบและรายการที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้

๔. หมวด ๔ การเปิดเผยข้อมูล กำหนดให้สหกรณ์เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับฐานะการเงินและผลการดำเนินงานของสหกรณ์ นอกเหนือจากที่แสดงให้เห็นในรูปของงบการเงิน และรายละเอียดประกอบงบการเงิน โดยต้องแสดงไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน ซึ่งถือเป็นส่วนหนึ่งของงบการเงิน โดยต้องเปิดเผยสาระสำคัญที่มีผลกระทบต่องบการเงิน รวมถึงรายการบัญชีที่ได้ปฏิบัติตามเกณฑ์และนโยบายการบัญชีที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้ด้วย โดยสหกรณ์ต้องเปิดเผยรายการดังต่อไปนี้ ไว้ในหมายเหตุประกอบงบการเงิน

(๑) เปิดเผยสรุปนโยบายการบัญชีที่สำคัญ เพื่อเปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับเกณฑ์การจัดทำงบการเงินและนโยบายการบัญชีที่สหกรณ์กำหนด

(๒) เปิดเผยข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นรายละเอียดประกอบรายการที่แสดงในงบการเงิน เช่น ข้อจำกัดต่าง ๆ ที่มีต่อกรรมสิทธิ์หรือสิทธิในการใช้สินทรัพย์ของสหกรณ์ สินทรัพย์ที่นำไปเป็นหลักประกัน หนี้สิน เป็นต้น

(๓) เปิดเผยข้อมูลเพิ่มเติมที่ไม่ได้แสดงในงบการเงิน แต่เป็นข้อมูลที่จำเป็นเพื่อให้งบการเงินนั้นแสดงข้อมูลโดยถูกต้องตามที่ควร โดยให้เปิดเผยต่อจากข้อมูลเพิ่มเติมที่เป็นรายละเอียดประกอบรายการที่แสดงในงบการเงิน เช่น เหตุการณ์สำคัญที่เกิดขึ้นภายหลังวันที่ในงบการเงิน ข้อผูกพันที่สำคัญ และมีระยะยาวซึ่งไม่มีตัวเลขปรากฏในงบการเงิน เป็นต้น

(๔) เปิดเผยข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจหรือกิจกรรมอื่นใดที่ไม่เป็นไปตามกฎหมายระเบียบ ข้อบังคับของสหกรณ์ การดำเนินกิจการของสหกรณ์ที่อาจส่งผลกระทบต่อสถานะทางการเงินของสหกรณ์อย่างมีนัยสำคัญ เช่น การเปลี่ยนสัญญาเงินฝากเป็นสัญญาเงินกู้ เป็นต้น

ดังนั้น ในการตรวจสอบงบการเงินของสหกรณ์ ผู้ตรวจสอบกิจการต้องตรวจสอบความถูกต้อง ครบถ้วนของข้อมูลในการเปิดเผยรายการในหมายเหตุประกอบงบการเงินของสหกรณ์ เพื่อให้การเปิดเผยข้อมูลของสหกรณ์ครบถ้วน ถูกต้อง เป็นไปตามแบบและรายการที่กำหนดไว้ในระเบียบฯ นี้

ด้วยเหตุและผลตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงเป็นบทสรุปที่อาจกล่าวได้ว่า ผู้ตรวจสอบกิจการต้องศึกษาและทำความเข้าใจหลักเกณฑ์ วิธีการปฏิบัติทางบัญชี การจัดทำงบการเงินและการเปิดเผยข้อมูลในหมายเหตุประกอบงบการเงินของสหกรณ์ตามระเบียบนายทะเบียนสหกรณ์ ว่าด้วยการบัญชีของสหกรณ์ และกลุ่มเกษตรกร พ.ศ. ๒๕๖๓ ให้เข้าใจอย่างถ่องแท้ จึงจะสามารถปฏิบัติงานตรวจสอบกิจการ โดยเฉพาะการตรวจสอบการดำเนินงานด้านการปฏิบัติเกี่ยวกับการเงินการบัญชีของสหกรณ์ได้อย่างมีประสิทธิภาพ บรรลุวัตถุประสงค์ของการตรวจสอบกิจการที่ต้องการให้การดำเนินงานของสหกรณ์มีความโปร่งใส เชื่อถือได้